

Nr 74

Utlåtande i anledning av motioner om lika beteckning i lag för arbetare och tjänstemän.

Andra lagutskottet har behandlat två till lagutskott hänvisade motioner, I: 861 av herr Lidgard *m. fl.* samt II: 1020 av fru Kristensson *m. fl.*

I motionerna, vilka är likalydande, har hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer att vid översyn av gällande lagstiftning i vilken orden 'arbetare' eller 'tjänsteman' ingår, ävensom vid ny lagstiftning, överväges att införa en enhetlig benämning på alla arbetstagare.»

Bakgrund

Större delen av den lagstiftning, som rör förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare, framför allt sådana lagar som tillkommit i syfte att tjäna som en minimilagstiftning till skydd för de anställda, har utformats för att kunna tillämpas på alla anställda, oberoende av om de kan betecknas som tjänstemän eller ej. I denna typ av lagar har den förut begagnade termen »arbetare» så gott som genomgående ersatts av begreppet »arbetstagare». Denna benämning introducerades i 1935 års förslag till lag om arbetsavtal, som dock aldrig genomfördes, och återfinns nu i exempelvis 1936 års lag om förenings- och förhandlingsrätt, 1945 års lag om förbud mot arbetstagares avskedande i anledning av äktenskap och havandeskap m. m., 1949 års arbetarskyddslag, 1963 års semesterlag och den av riksdagen i år antagna allmänna arbetstidslagen. Ett undantag utgör 1928 års lag om kollektivavtal, där beteckningen »arbetare» fortfarande finns kvar.

På andra områden har det icke befunnits möjligt att i lagstiftningen använda en dylik enhetlig benämning på alla grupper av anställda. Den arbetsrättsliga författningsregleringen inom den offentliga sektorn har sålunda sedan gammalt gjort åtskillnad mellan arbetstagare med tjänstemannaställning och arbetstagare utan sådan ställning. Skillnaden har kommit till uttryck genom att för den förra gruppen använts beteckningen »tjänsteman» i de fall, där en särreglering för denna grupp av olika skäl framstått som erforderlig. Grunden härtill har bl. a. varit att söka i gällande grundlagsbestämmelser om tillsättande och entledigande av ämbets- och andra tjänstemän samt i den offentliga verksamhetens speciella karaktär. Då de offentliga tjänstemännen genom 1965 års förhandlingsrättsreform

tillerkändes förhandlingsrätt och rätt att vid arbetskonflikt tillgripa fackliga stridsåtgärder bedömdes det lämpligt att i särskilda lagar ge regler i sådana ämnen, som ansågs underkastade myndigheternas ensidiga bestämmanderätt. *Statstjänstemannalagen* tar sålunda upp frågor om anställning av tjänsteman, åliggande i tjänsten, åtal och disciplinär bestraffning samt anställnings upphörande, liksom regler om rätt att vidta arbetsinställelse och bestämmelser om begränsning av avtalsområdet. Motsvarande frågor regleras för de kommunala tjänstemännens del i *kommunaltjänstemannalagen*.

Arbetstagarsidan inom den offentliga sektorn omfattar som nämnts två grupper av anställda med författningstekniskt betingade olikheter i fråga om möjligheterna att utforma sina anställningsvillkor. Den ena gruppen utgörs av de kollektivavtalsanställda, vars anställningsförhållanden regleras genom kollektivavtal och överenskommelser i anslutning till sådant avtal. Till den andra gruppen hänföres arbetstagare med tjänstemannaansättning, som i arbetsrättsligt hänseende är underkastade — förutom kollektivavtal — bestämmelserna i de särskilda tjänstemannalagarna. För tjänstemän med ämbetsansvar gäller dessutom enligt brottsbalken särskilda regler i straffrättsligt hänseende. De särskilda skyldigheter som åvilar utövare av ett ämbete motsvaras här av bestämmelser om straff för tjänstefel och andra ämbetsbrott. Häremot korresponderar de speciella straffbestämmelser om våld eller hot mot tjänsteman m. m., som ansetts erforderliga för att förebygga rättskränkningar av tjänstemannens integritet och säkerhet under tjänsteutövning.

Under förarbetena till förhandlingsrättsreformen diskuterades bl. a. frågan om inte den nya statstjänstemannalagen — efter införandet av kollektivavtalssystem för de offentliga tjänstemännen — borde omfatta alla grupper av arbetstagare hos staten. Föredragande departementschefen ansåg (prop. 1965: 60, s. 133) i likhet med ett par remissinstanser att vissa skäl kunde anföras för en sådan lösning. Departementschefen förklarade sig emellertid inte beredd att utan särskild utredning ta upp frågan om införande av i huvudsak gemensamma regler för alla statsanställda. Han erinrade därvid om att olika regler, förutom i förhandlingsrättsligt avseende, gällde för tjänstemän och kollektivavtalsanställda i sådana väsentliga frågor som anställningsform, skydd mot entledigande, skyldigheter i tjänsten och disciplinära åtgärder. Det framlagda förslaget till tjänstemannalag byggde därför på ett bibehållande av rådande ordning med två grupper av statliga arbetstagare.

Frågan om avgränsningen mellan statliga arbetstagare med tjänstemannaansättning och sådana utan ställning som tjänsteman har varit föremål för övervägande inom 1965 års anställningsutredning. På grundval av ett av utredningen under hösten 1969 framlagt betänkande träffades i våras en uppgörelse mellan finansdepartementet och LO:s statstjänarkartell av

innebörd, att cirka 8 000 statligt anställda arbetare, bl. a. banarbetare och chaufförer inom SJ, erhöll tjänstemans ställning.

Statsrådet Löfberg har efter beslut av Kungl. Maj:t den 17 juni 1970 utfärdat tilläggsdirektiv för den år 1967 tillsatta förhandlingsutredningen. Av direktiven framgår bl. a. att utredningen skall överväga frågan om införande av ett enhetligt anställningsbegrepp för alla arbetstagare i offentlig tjänst. Enligt direktiven bör utredningen på grundval av de erfarenheter som vunnits sedan förhandlingsrättsreformen genomfördes överväga möjligheterna att införa samma regler av offentligrättslig natur för alla offentliganställda. Vidare uttalas bl. a. att om det på grund av denna utredning fortfarande visar sig ofrånkomligt med olika regler för olika grupper av offentliganställda målsättningen bör vara att i princip åstadkomma ett system med samma trygghet i anställningen för alla arbetstagare.

Utskottet

De nu behandlade motionerna tar upp frågan om att i lagstiftningen ersätta orden »arbetare» och »tjänsteman» med en enhetlig benämning på alla arbetstagare. Frågan bör enligt motionärerna övervägas såväl vid översyn av gällande lagstiftning som vid införande av nya lagar.

Utskottet vill inledningsvis erinra om att en sådan enhetlig benämning, som motionärerna efterlyser, så gott som undantagslöst används i den arbetsrättsliga lagstiftning, som är avsedd att tillämpas i fråga om alla arbetstagare. I denna typ av lagar, där tidigare ordet »arbetare» förekom, begagnas sedan mitten av 1930-talet ordet »arbetstagare». Som exempel härpå kan nämnas 1936 års lag om förenings- och förhandlingsrätt, 1949 års arbetarskyddslag, 1963 års semesterlag och den av 1970 års riksdag antagna allmänna arbetstidslagen.

I den arbetsrättsliga författningsregleringen inom den offentliga sektorn har man sedan gammalt gjort åtskillnad mellan arbetstagare med tjänstemannaställning och arbetstagare utan sådan ställning. För den förra gruppen har, i fall då särbestämmelser för denna grupp ansetts erforderliga och således varit direkt åsyftade, i överensstämmelse med det allmänna språkbruket använts beteckningen »tjänsteman».

Under förarbetena till förhandlingsrättsreformen 1965 diskuterades bl. a. frågan om inte den föreslagna statstjänstemannalagen borde omfatta alla arbetstagare hos staten. Föredragande departementschefen anförde i propositionen, att han inte var beredd att utan särskild utredning ta upp frågan om att införa i huvudsak gemensamma regler för alla anställda och han hänvisade till de skillnader som förelåg mellan tjänstemän och kollektivavtalsanställda i så väsentliga frågor som anställningsform, skydd mot entledigande, skyldigheter i tjänsten och disciplinära åtgärder.

Efter beslut av Kungl. Maj:t den 17 juni 1970 har statsrådet Löfberg

uppdragit åt 1967 års förhandlingsutredning att utreda frågan om ett enhetligt anställningsbegrepp för alla arbetstagare i offentlig tjänst. Enligt vad utskottet inhämtat kommer även terminologiska frågor av det slag, som behandlas i förevarande motioner, att aktualiseras under utredningsarbetet.

Med hänsyn till den utveckling som sålunda skett och alltjämt pågår inom lagstiftningen på förevarande område anser utskottet att syftet med de nu behandlade motionerna är i allt väsentligt tillgodosett. Något riksdagens initiativ i anledning av motionerna finner utskottet därför inte påkallat.

Utskottet hemställer,

att motionerna I: 861 och II: 1020 inte föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 10 november 1970

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herr Strand (s), fru Hamrin-Thorell (fp), herrar Lars Larsson (s), Dahlberg (s), Hübinette (m)*, Wanhainen (s)*, Andreasson (cp) och Axelson (fp)*;

från andra kammaren: fröken Sandell (s), herr Gustavsson i Alvesta (cp)*, fröken Wetterström (m)*, herrar Göransson (s), Nilsson i Kalmar (s), Aldén (s), fru Håvik (s) och herr Romanus (fp).

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.